

Beter tekstbegrip door intensief lezen

‘Close Reading’ onder de loep

We weten het als geen ander: leesvaardigheid is cruciaal voor schoolsucces en het latere maatschappelijk functioneren van een leerling. Toch blijft het lastig een zwakke lezer vooruitgang te laten boeken. Close Reading is een in Amerika ontwikkelde aanpak die teruggaat naar de kern: het lezen zelf. Fisher en Frey (2012) zien Close Reading als een succesvolle praktijk: door intensief, kritisch en herhaald lezen ontstaat interactie met de tekst, met beter tekstbegrip als gevolg. Een aanpak waar de leerling in het voorgezet onderwijs de vruchten van plukt.

Tekst: Kees Vernooij & Dortie Mijs

Close Reading is bedoeld om leerlingen dieper tekstbegrip te geven. Een veelvoorkomend probleem bij zowel Amerikaanse als Nederlandse kinderen is dat ze zwak zijn in het omgaan met complexe teksten, onder meer doordat ze oppervlakkig lezen. In de praktijk staat zwak begrijpend lezen bekend als een lastig te remediëren vaardigheid. De Amerikaanse aanpak biedt remedial teachers handvatten om leerlingen hierbij beter te helpen.

De opkomst van Close Reading is een reactie op de soms doorgeslagen aandacht voor leesstrategieën en woordenschat, terwijl de nadruk juist op het lezen, begrijpen en analyseren van tekst zou moeten liggen. De methode verzet zich tegen de lang gekoesterde opvatting dat teksten voor leerlingen zeker niet te moeilijk mogen zijn. Volgens Shanahan (2013) had dit tot gevolg dat leerlingen weinig of niets van die makkelijke teksten leerden en de leesresultaten niet verbeterden.

Voor de Nederlandse situatie geldt dat uitgeverij altijd roepen dat hun teksten 'leuk' en zeker niet te moeilijk zijn, maar de vraag is of dat wenselijk is. Een complexere, authentieke tekst biedt meer uitdaging en daarmee kans op ontwikkeling. Een ander punt is dat methoden voor begrijpend lezen vaak meer tijd besteden aan de voorbereiding van het lezen dan aan het lezen zelf. Bij die voorbereiding gaat het onder meer om het bieden van relevante achtergrondinformatie, aandacht voor de context, het doen van voorspellingen over de inhoud, bespreken van illustraties, stellen van doelen enzovoort. Kinderen komen daardoor nauwelijks toe aan het grondig lezen van de tekst.

HERHAALD LEZEN

Bij Close Reading richt de leerling zich vooral op hetgeen de schrijver zegt en op zijn woordgebruik. Het gaat voortdurend om het zoeken van bewijs dan wel betekenis in de tekst. De leerlingen lezen of bediscussiëren een tekst verschillende keren, terwijl ook het schrijven erover gestimuleerd wordt, gevoed door discussie, gemaakte aantekeningen en (her)lezing van de tekst.

Shanahan (2013) stelt dat de leerling een tekst of delen ervan verschillende keren moet lezen om tot een beter leesbegrip te komen. Herhaald lezen valt dan ook als een effectieve methode te beschouwen. Een meta-analyse van Therrien (2004) maakt duidelijk dat dit een evidence-based strategie is voor zowel vlot en vloeiend als begrijpend lezen. Kinderen met leesproblemen profiteren daarvan. Het effect – het verschil tussen de gemiddelden van twee onderzochte groepen, gedeeld door de standaarddeviatie van de controlegroep – voor vlot lezen is groter (effectgrootte: 0,83) dan voor begrijpend lezen (effectgrootte 0,67). De effectgrootte laat zien hoe krachtig een verandering is. Boven de 0,40 zijn effectgroottes relevant, in de zin dat leerlingen ervan profiteren. Als r'ters moeten we kortom het herlezen van teksten stimuleren. Er bestaan verschillende invullingen van Close Reading. De

gemene deler is dat ze stuk voor stuk beogen leerlingen een tekst of tekstdelen diverse keren te laten lezen. Daarbij draait het niet alleen om wat de tekst 'zegt', maar ook om de manier waarop dat gebeurt. Er is binnen de praktijk van Close Reading eveneens groeiende aandacht voor de kwaliteit van de tekst. Bevat deze bijvoorbeeld veel of weinig verbindingswoorden? Tekstdelen die sterk met elkaar verbonden zijn, faciliteren immers het onthouden en oproepen van informatie, zelfs bij kinderen met leesproblemen (Kendeou, Van den Broek, Helder & Karlson, 2014).

'Herhaald lezen is een evidence-based strategie voor zowel vlot en vloeiend als begrijpend lezen'

BEWIJS

Er is in toenemende mate bewijs dat Close Reading voor bijna alle leerlingen effectief is (Fisher & Frey, 2014) en dat het een hoger leerniveau tot gevolg heeft (Williams et al., 2014). Onderzoeken van Dakin (2013) en Strassner (2015) laten zien dat leerlingen teksten dankzij Close Reading beter begrijpen. Ook recenter onderzoek bevestigt dat Close Reading begrijpend lezen versterkt (Fisher, Frey & Hattie, 2016). Het gaat daarbij volgens Fisher et al. om een combinatie van bekende zaken:

- de tekst of een deel ervan laten (her)lezen
- de tekst laten lezen vanuit een bepaald leesdoel
- aantekeningen laten maken over gedachten van de leerling tijdens het lezen of bestuderen van een tekst, oftewel: 'lezen met de pen in de hand'
- sturing van het leesproces door het stellen van vragen, stimuleren van analyse en (bij meer leerlingen) van discussie
- gebruikmaken van een moeilijke, complexe tekst.

TEKSTGERICHTE VRAGEN

Een ander kenmerkend element van Close Reading is het inzetten van tekstgerichte vragen die leerlingen stimuleren tot interactie met de tekst. Je neemt je leerling mee van het literaire niveau naar het niveau van de tekststructuur en afsluitend naar het afleidende niveau. Fischer en Frey (2015) gebruiken drie hoofdvragen, met elk een eigen focus:

1. Wat 'vertelt' de tekst? Dit letterlijke niveau richt zich op algemeen begrip van de tekst en de grote lijnen.
2. Hoe is de tekst? Hier gaat het om het niveau van de tekststructuur: woordenschat, belangrijkste details en tekstopbouw.

3. Wat 'zegt' de tekst? Dit afleidende niveau richt zich op de bedoelingen van de schrijver, afleidingen, verbanden, argumenten en meningen, verbanden met andere teksten, media en eigen ervaringen.

Deze drie niveaus kun je laten corresponderen met drie lesmomenten, waarin je aan een tekst werkt en deze laat herlezen. Niet alle vragen hoeft je te stellen. Als uit de antwoorden blijkt dat de leerling een niveau van de tekst begrijpt, kun je doorgaan naar de vragen van het volgende niveau (Fisher & Frey, 2015).

'Begrijpend lezen en schrijven moeten meer met elkaar verbonden worden'

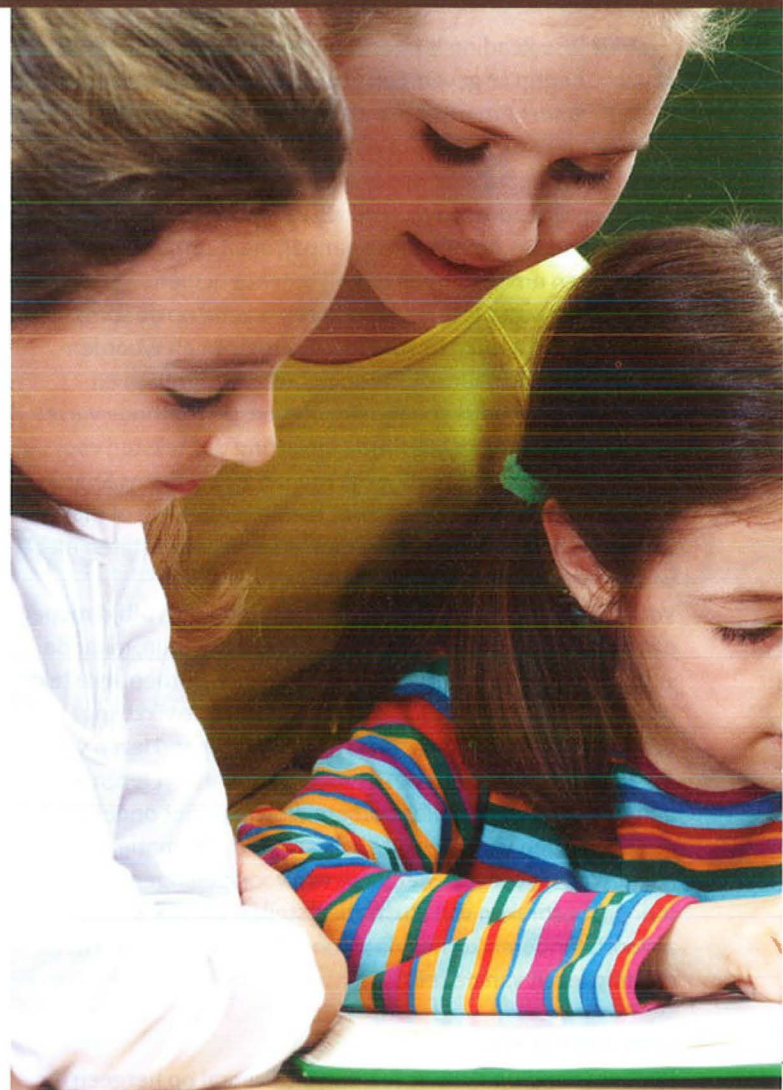
UITDAGENDE OPDRACHT

Het is voor leraren en andere onderwijsprofessionals een uitdagende opdracht om leerlingen beter met teksten te leren omgaan. Er zijn diverse activiteiten waarmee je ze kunt helpen aan een beter leesbegrip. Zo is 'modellen' bij Close Reading erg belangrijk. Hierbij kun je gebruikmaken van het model van de *Gradual release of responsibility* (Fisher & Frey, 2008). Door te modellen hoe je zelf met moeilijke teksten omgaat, leg je bij de leerling het fundament om hem dieper op teksten te laten ingaan, wat onder andere metacognitief handelen vereist. Ook is het zinvol om taak- en procesgerichte feedback te geven bij het omgaan met teksten en – als je meer leerlingen tegelijk begeleidt – werkvormen als peer tutoring in te zetten om ze samen actief bezig te laten zijn met de inhoud van een tekst.

Verder is het vooral een kwestie van balans: laat de leerling zoveel mogelijk zelf ontdekken waar de tekst over gaat (en vul dat niet in): stimuleer de leerling te lezen en herlezen en stel gerichte vragen om de aandacht op de inhoud te richten. In dit verband vinden Van den Broek en Espin (2014) het essentieel om vooral wat- en hoe-vragen stellen. Die kunnen het begrijpend lezen positief beïnvloeden, omdat het daarbij altijd gaat over belangrijke informatie in de tekst.

MOEILIJKE TEKSTEN

Het is voor dieper begrijpend lezen van belang moeilijkere teksten te gebruiken dan die alleen aansluiten bij het instructieniveau. Cruciaal daarbij is de ondersteuning die je biedt bij het omgaan met zo'n tekst. Zo moet de leerling voldoende voorkennis hebben van het onderwerp van de

tekst. Herhaald lezen helpt hem of haar de tekst (uiteindelijk) wel te begrijpen. Zorg voor een evenwicht tussen verhalende en informatieve teksten en maak duidelijk dat Close Reading niet voor elke tekst nodig is, zoals bij stillezen of lezen in de vrije tijd.

Het is zinvol om niet te veel tijd te besteden aan leesstrategieën en woordenschat, anders krijgt het lezen zelf onvoldoende aandacht. Kennis over de opbouw van de tekst en tekstkenmerken versterken daarentegen het leesbegrip. Wat ook helpt is leerlingen te laten praten over de inhoud van moeilijkere teksten (met een zeer relevante effectgrootte van 0,82) en ze te laten schrijven over de tekst.

Probeer tot slot begrijpend lezen en schrijven meer met elkaar te verbinden. Laat je leerling bijvoorbeeld aantekeningen maken over de inhoud van de tekst (effectgrootte: 0,59) om vervolgens vanuit die aantekeningen een samenvatting te schrijven (effectgrootte: 0,63) (zie Fisher, Frey & Hattie, 2016). Wie aan de slag wil met Close Reading moet wel even een omslag maken in denken en werken. Je hebt geschikte tek-

PRAKTIJKVOORBEELDEN

Shanahan

Heel bekend is de door Shanahan ontwikkelde aanpak van Close Reading, waarbij de tekst driemaal gelezen wordt. Je geeft de leerling de volgende opdrachten:

- 1 Lees de tekst en probeer te begrijpen waar de tekst over gaat. Wat wordt er gezegd en hoe wordt dit gezegd? Scan de tekst in hoog tempo om informatie over de inhoud te vinden
- 2 Lees de tekst voor de tweede keer en kijk naar tekstkenmerken, zoals opbouw, cursieve of vetgedrukte woorden, illustraties, inleiding, samenvatting, lastige woorden enzovoort. Lees en herlees
- 3 Lees de tekst nogmaals en ga dieper op de tekst in vanuit vragen als: wat zijn kwaliteit en waarde van de tekst? Wat wil de schrijver duidelijk maken? Wat betekent de tekst voor mij als lezer? Hoe beoordeel ik de bruikbaarheid van de tekst in vergelijking met andere teksten? Kan ik de inhoud samenvatten?

Sbo-methode

In het speciaal basisonderwijs (sbo) is onderstaand stappenplan succesvol.

- 1 Kies een tekst over een onderwerp dat de leerling interesseert
- 2 Behandel kort de moeilijke woorden, waarvan de betekenis niet uit de tekst is af te leiden
- 3 Lees de tekst samen met de leerling
- 4 Praat/discussieer tien minuten met de leerling over wat de tekst 'zegt'
- 5 Bij meer leerlingen: laat ze de tekst in tweetallen lezen, erover praten en aantekeningen maken
- 6 Laat de tekst individueel lezen en tekstgerichte vragen beantwoorden of laat een korte samenvatting van de inhoud maken. Indien nodig doe je voor hoe je bewijs vindt in de tekst
- 7 Reflecteer op de beantwoorde vragen
- 8 Creëer aan het eind van de les betrokkenheid: waar zal de tekst van morgen over gaan?

sten nodig en de lessen (vooral de vragen) vereisen de nodige voorbereiding. Er is ook een tussenweg mogelijk: geef de ene week les volgens een bestaande methode, inclusief bijbehorende strategieën en werk in de andere week vanuit de Close Reading-aanpak met de tekst van die methode of met een andere tekst. Door na te denken over het doel van de schrijver – wat wil de schrijver mij vertellen? – kunnen zelfs zwakke lezers een lastige tekst begrijpen.

Kees Vernooij is taal-, lees- en schoolverbeteringsdeskundige. Hij was lector Effectief taal- en leesonderwijs en is een pleitbezorger van evidence based onderwijs.

Dortie Mijs werkt als senior-adviseur taal/lezen en effectieve schoolverbetering bij Expertis Onderwijsadviseurs. Zij begeleidt basisscholen, sbo- en so-scholen bij de versterking van hun taal- en leesonderwijs, waaronder de invoering van Close Reading.

Correspondentieadres: dortie.mijs@expertis.nl

De literatuurlijst van dit artikel is terug te vinden op www.lbrt.nl